Când apele spală fața istoriei - *Mormântul dacic de la Blandiana* (jud. Alba)

Conf. univ. dr. George V Grigore

În primăvara anului 1979 apele crescute ale Mureşului au provocat surparea masivă a malului său stâng în faţa comunei Blandiana, în punctul numit de localnici „La Brod". Cu această ocazie a fost distrus un mormânt dacic de incineraţie, din inventarul căruia făceau parte numeroase piese din metal şi ceramică. Locul în care a apărut mormântul era cunoscut până acum în literatura de specialitate prin descoperirea unei aşezări şi necropole din sec. IX—X e.n. Primele piese din inventarul funerar, un vârf de lance şi un vas fragmentar, au fost găsite pe malul Mureşului de către podarul Bera Aurel, care l-a anunţat imediat despre descoperire pe Toma Goronea, conservator la O.P.C.N.-Alba.În ziua de 12 martie 1979 s-au deplasat la faţa locului pentru a recupera piesele şi a stabili contextul în care fuseseră descoperite. Cu această ocazie, în pământul surpat la baza malului s-au mai găsit un pumnal curb cu o parte din teacă, o zăbală şi o cataramă din fier, precum şi câteva fragmente ceramice. Aşchiile de oase calcinate răspândite în pământ, ca şi cele care se mai puteau observa „in situ" în malul râului la cca. 0,80 m adâncime, indicau cu claritate existenţa unui mormânt de incineraţie, din al cărui inventar făcuseră parte toate obiectele descoperite. Din punctul de vedere al ritului şi ritualului funerar, se poate preciza că arderea defunctului s-a făcut în alt loc, după care cenuşa şi fragmentele de oase au fost adunate cu grijă şi depuse într-o groapă, împreună cu armele şi piesele de harnaşament. Vasul de lut descoperit nu avea rol de urnă, ci constituia un simplu vas de ofrandă. Cercetarea atentă a malului nu a mai pus în evidenţă nici un fel de alte resturi arheologice, deci nu se

poate preciza dacă avem de-a face cu un cimitir sau doar cu câteva morminte izolate.

În momentul de faţă, inventarul care s-a păstrat din mormântul dacic de la Blandiana, şi pe care îl publicăm, este format din următoarele piese:1). *Pumnal din fier*, având lama curbată, cu secţiunea triunghiulară şi prevăzută cu un şanţ lângă muchie, pe una din feţe. Limba mânerului, cu secţiunea dreptunghiulară, este despărţită de lamă printr-un manşon cu rol de gardă. Acesta este realizat prin îndoirea unei table groase, ale cărei capete sunt petrecute unul peste celălalt şi prinse printr-un nit. Garda este decorată cu trei nervuri orizontale paralele, vizibile doar pe una din feţe. Limba mânerului, ale cărei plăsele erau prinse cu trei nituri, are capătul fixat într-o placă ovală. Este foarte probabil ca de această placă să se fi sprijinit un inel lat decorat cu două nervuri paralele, din care nu s-a păstrat decât un fragment găsit în poziţie secundară. Starea de conservare a pumnalului este slabă, fierul fiind aproape complet oxidat. În plus, din lama ruptă recent lipseşte o porţiune considerabilă, care n-a mai putut fi recuperată. Existenţa bucăţii dinspre vârf permite totuşi aproximarea dimensiunilor pumnalului: lungimea totală = cca. 43 cm; lungimea lamei = cca. 30 cm; lăţimea maximă a lamei = 3 cm; lungimea limbii mânerului = 11 cm; lăţimea limbii mânerului = 2 cm.;2). *Teacă fragmentară*, lucrată dintr-o tablă groasă de fier ale cărei capete sunt îndoite, rămânând însă un spaţiu liber între ele pe una din feţe. Imediat sub buză, piesa este decorată cu două linii incizate. În interior teaca este străbătută de un cui ale cărui capete sunt îndoite în exterior. El trebuie să fi avut un rol în atârnarea tecii la centură. Starea de conservare este slabă, fierul fiind transformat în întregime în oxizi. Lungimea actuală = 11 cm; lăţimea = 4 cm.;3). *Vârf de lance din fier*, având forma unei frunze de salcie, cu nervură mediană unghiulară şi cu toc tubular pentru fixarea în coadă de lemn. Piesa este satisfăcător conservată, având un miez

metalic solid. Lungimea = 26,5 cm; lăţimea maximă = 4,2 cm; diametrul tocului = 2 cm.;

4). *Cataramă fragmentară din fier*, având barele laterale uşor arcuite spre interior. Dimensiunile: lungimea = 6 cm; lăţimea = 5,5 cm.;

5). *Zăbală din fier*, masivă, formată din mai multe elemente. Piesa ce intră în gura calului este formată din două bare articulate, cu capetele prinse în ochiurile celor două psalii. Pe barele articulate sunt înşirate alternativ mici inele şi nişte piese de forma unor butuci cu 4 spiţe având capetele rotunjite. Belciugele superioare, câte unul pe fiecare din cele două bare, sunt rupte, dar, după porţiunile care se păstrează, putem presupune că aveau forma literei Omega. Psaliile se termină la un capăt cu un ochi, iar la celălalt sunt îndoite în exterior şi butonate. La mijloc au o porţiune mai lată, prevăzută cu 3 orificii circulare, care serveau la fixarea unei bare torsionate, îndoite în prezent, care trecea pe sub botul calului. Dimensiuni: lungimea unei psalii = 21 cm; lăţimea zăbalei (până la psalii) = cca. 10 cm.;6). *Vas bitronconic*, lucrat cu mâna din pastă fină, având ca degresant nisip. În exterior şi interior, suprafaţa este neagră, iar în spărtură cărămizie. Pereţii exteriori sunt lustruiţi. Vasul a fost prevăzut cu două toarte, în prezent rupte, care se prindeau puţin deasupra bazei de unire a celor două trunchiuri de con. Diametrul gurii = cca. 15 cm; diametrul fundului = 8,5 cm; înălţimea = cca. 18 cm.;7). *Fragment ceramic* lucrat cu mâna din pastă cenuşie, prevăzut cu un buton simplu; 8). *Fragment de toartă*, lucrat cu mâna din pastă cărămizie, prevăzut cu două creste orizontale puternic reliefate.

Toate piesele descoperite la Blandiana pledează categoric în favoarea caracterului autohton, dacic, al acestui mormânt. Pumnalul curb este o „sica" tipică, aşa cum apare figurată pe reliefurile columnei lui Traian, inclusiv în binecunoscuta scenă a sinuciderii lui Decebal. Pe teritoriul României cunoaştem pumnale asemănătoare mai cu seamă în Oltenia, la Călăraşi, Cetate, Golenţi, Sişeşti, Mehedinţi, Rastu, la

care se adaugă un exemplar descoperit în Dobrogea, la Histria. Acest tip de armă este frecvent întâlnit şi în mormintele tracice din perioada secolelor III—I î.Hr. din nordul Bulgariei, la Altimir, Târnava, Pavolce, Komarevo, Galice, Bukjovci, Hassan—Faka. Pumnalul curb este o creaţie specifică lumii traco-ilire, fiind răspândit, din punct de vedere geografic, doar în teritoriile locuite de aceste seminţii. Triburile celtice ajunse în Peninsula Balcanică au împrumutat şi ele acest tip de armă, dovadă apariţia lui în unele morminte celtice din zona respectivă. În cazul exemplarului de la Histria, acesta provine din necropola cetăţii, dar aparţine unui grup distinct de morminte, caracterizate prin depunerea resturilor incinerate ale defunctului în gropi în formă de albie, datate în secolele II—I î.Hr. şi atribuite localnicilor geto-daci. La fel sunt datate şi mormintele de la Rastu, în care au fost găsite nu mai puţin de trei pumnale, cu fragmente de teacă şi vârfuri de lănci. Analizând inventarele unor morminte tracice din departamentul Vraca, arheologul B.Nikolov stabileşte câteva repere tipologice şi cronologice pentru pumnalele de tip „sica”, care apar la mijlocul secolului al III-lea şi cunosc maxima răspândire în secolele II—I î.Hr.. Exemplarele care au muchia frântă sunt mai timpurii decât cele care au tăişul şi muchia în formă de arc, cum este cazul celor de pe teritoriul României.În ceea ce priveşte teaca, deşi nu se păstrează întreagă, ea trebuie să fi fost identică ca formă cu exemplarele de la Cetate şi Sişeşti, teci care nu erau complet închise în partea mai lată, iar la capăt se terminau cu un buton. Vârful de lance aparţine unuia dintre cele mai vechi şi mai larg răspândite tipuri, turnat mai întâi în bronz, la începutul Hallstattului, apoi transpus în fier. Prin urmare el nu oferă nici un indiciu cronologic sau etnic. Zăbala de la Blandiana face parte din categoria zăbalelor tracice, numite aşa deoarece se găsesc răspândite numai în zonele locuite de triburile tracice. Pe teritoriul Daciei sunt atestate cel puţin patru tipuri principale de zăbale în epoca *La Tène*. În secolele IV—II î.Hr. sunt larg utilizate zăbalele formate din două bare articulate cu verigi la capete, care apar cu precădere în mormintele celtice. În secolele I

î.Hr. — I e.n. tipurile de zăbale sunt mult diversificate. Pe lângă tipul celtic, apar forme noi, cum sunt zăbalele formate din două bare articulate, prinse în psalii cu extremităţile lăţite şi prevăzute cu două orificii laterale, sau cele formate tot din două bare articulate şi cu psaliile de forma literei U, cu butonii terminali îndreptaţi spre botul calului. Alături de acestea sunt prezente şi variante târzii ale tipului tracic de zăbală, având muştiucul lucrat dintr-o bară îndoită la mijloc sub forma unei jumătăţi de buclă. Psaliile sunt puternice şi prinse între ele cu o bară suplimentară care trecea pe sub falca de jos a calului, astfel încât strângerea frâului ducea la o violentă apăsare asupra gurii calului, provocând un efect imediat. Asemenea zăbale au fost descoperite la Costeşti, Grădiştea Muncelului, Piatra Roşie, Sighişoara, Tilişca, toate fiind datate în secolele I î.Hr. - I e.n. O variantă ceva mai timpurie apare la Orodel, în Oltenia, într-un mormânt din care mai provin: o sica, un vârf de lance şi o spadă celtică. Zăbala de la Orodel are psaliile şi bara torsionată identice cu ale piesei noastre, dar muştiucul este tot din categoria celor lucrate dintr-o singură bară, cu buclă la mijloc. Cele mai bune analogii, mergând în unele cazuri până la identitate, ne oferă mediul tracic din sudul Dunării, şi anume zăbalele de la Jhtiman, Reselec, Bjala Slatina, Liljce, Bahovica, Gorna Mălina, Makocevo, Altimir, Komarevo, Lipnica, Bukjovci, Hassan-Faka. În studiul său consacrat zăbalelor tracice, Venedikov plasa acest tip în perioada secolelor III—I î.Hr., considerând varianta cu muştiuc fix şi buclă ca fiind mai târzie, ea apărând în Tracia începând din secolul I e.n. Având în vedere că toate piesele cunoscute în perioada secolelor I î.Hr. - I e.n. pe teritoriul Daciei aparţin acestei variante evoluate, putem data zăbala de la Blandiana într-o fază mai veche, corespunzătoare secolului II sau, cel mai târziu, începutului secolului I î.Hr.. Catarama nu oferă elemente certe de datare. Un exemplar analog apare în inventarul unui mormânt de la Altimir, în Bulgaria. În ceea ce priveşte vasul, acesta se apropie de tipul I al vasului bitronconic cu două torţi, după clasificarea lui I.H.Crişan, care-l datează în intervalul dintre începutul secolului III şi

mijlocul secolului II î.Hr.. În faza clasică această formă ceramică suferă sensibile transformări, fiind lucrată exclusiv la roată. Vase asemănătoare cu cel de la Blandiana se cunosc în aşezările de la Sf.Gheorghe şi Sighişoara. Fragmentul de toartă aparţine unei căni. Tipul de cană lucrată cu mâna şi având toarta prevăzută cu nodozităţi apare şi el doar în faza mijlocie a ceramicii daco-gete, fiind datat în secolul II î.Hr.. Asemenea căni sunt cunoscute la Pecica, Sebeş etc.

În concluzie, luând în considerare toate indiciile cronologice pe care le oferă piesele din inventarul mormântului de la Blandiana, acesta poate fi datat cel mai repede la sfârşitul secolului III î.Hr., iar cel mai târziu în prima jumătate a secolului I î.Hr.. Cu maximum de probabilitate mormântul aparţine însă secolului II sau începutului secolului I î.Hr.. În acest fel, el vine să umple un gol puternic resimţit până acum în cadrul studierii riturilor funerare la dacii din interiorul arcului carpatic, făcând legătura între cimitirele celto-dacice din secolele IV—II î.Hr. (în care era dificil de operat o distincţie clară între elementul celtic şi cel autohton) şi mormintele dacice din faza clasică. Prin ritul funerar (incinerare cu resturile defunctului depuse direct în groapă, fără urnă, arderea făcându-se în alt loc) mormântul de la Blandiana este asemănător celor descoperite la Tilişca şi datate în secolele II-I î.Hr.. Fără îndoială că noi cercetări, cum sunt cele în curs de desfăşurare la Cugir, vor veni să adauge noi puncte pe harta necropolelor dacice din zona central-transilvăneană.

Comuna Blandiana este constituită din 5 sate și situată la poalele de SE ale Munților Metaliferi în culoarul drept al Mureșului. Se află la circa 15 kilometri de orașul Sebeș. În comuna Blandiana există diferite vestigii arheologice din diferite epoci, datând din perioada de trecere de la Neolitic la Epoca bronzului și până în secolele XI-XII: un depozit din obiecte de bronz din Hallstattul târziu; ruinele unei așezări romane – *mansio* – în care s-au găsit inscripții; urmele unui templu închinat zeului Mithra; ștampile pe cărămizi, care dovedesc prezența soldaților romani din Legiunea a XIII-a Gemina; ceramică

striată de tip balcano-dunărean din secolele IX-X etc.

Câteodată soarta ajută la stabilirea adevărului și scoate la lumină dovezile necesare. Așa s-a întâplat și cu mormântul războinicului dac de la Blandiana (jud. Alba) ce a simțit nevoia să „vorbească” despre epoca sa și poate despre sacrificiul său. Noi trebuie doar să îl „ascultăm”…

Bibliografie:

Horia Ciugudean – „*Mormântul dacic de la Blandiana (jud. Alba)”*, în Acta Musei Napocensis XVII, 1980, p.425-432

Surse: wikipedia.org; enciclopedia-dacica.ro; dacoromania-alba.ro

Foto: enciclopedia dacica

